Y Grŵp Trawsbleidiol ar Fenywod

Noddir gan Siân Gwenllian AS
1 Gorffennaf 2022
Zoom, 10:00 – 11:00

Yn bresennol:
Delyth Jewell AS (Cadeirydd)
Jane Dodds AS
Sioned Williams AS
Laura McAllister, y Comisiwn Annibynnol ar Ddyfodol Cyfansoddiadol Cymru (Siaradwr)
Tomos Evans, Chwarae Teg
Wanjiku Ngotho-Mbugua, Bawso
Nancy Lidubwi, Bawso
Elyn Stephens, Plaid Cymru
Abigail Thomas, Plaid Cymru
Patience Bentu, Ymarferydd Amrywiaeth
Rhianydd Williams, TUC Cymru
Sarah Rees, Oxfam Cymru
Keira Evans, Trans Aid Cymru
Shash Appan, Trans Aid Cymru
Eve, Trans Aid Cymru
Megan Thomas, Anabledd Cymru
Alison Parken, Ysgol Fusnes Caerdydd
Ele Hicks, Diverse Cymru
Jane Fenton-May, Menywod yn Ewrop (Cymru)
Kirsty Fox, Camlas
Chloe Rees, Swyddfa Sarah Murphy AS
Catherine Fookes, Rhwydwaith Cydraddoldeb Menywod Cymru (WEN Cymru)
Jennifer Ramsay, Aelod o Fwrdd WEN Cymru
Jessica Laimann, WEN Cymru

Ymddiheuriadau:
Siân Gwenllian AS
Llyr Gruffydd AS
Rhian Connick, Ffederasiwn Cenedlaethol Sefydliadau'r Merched
Suzy Davies, Aelod o Fwrdd WEN Cymru

1	**Croeso, Ymddiheuriadau, Cyflwyniad** – *Cadeirydd* Croesawodd y Cadeirydd bawb a dywedodd mai diben y cyfarfod oedd clywed gan yr Athro Laura McAllister ynghylch sut mae hawliau menywod, cydraddoldeb rhywiol a'n hymrwymiad i groestoriadedd yn cyd-fynd â'r broses o ddiwygio cyfansoddiadol a sut y gall aelodau gymryd rhan yn yr ymgynghoriad cysylltiedig.
2	***Rôl rhywedd mewn diwygio cyfansoddiadol* - Yr Athro Laura McAllister, Cyd-Gadeirydd y Comisiwn Annibynnol ar Ddyfodol Cyfansoddiadol Cymru** Nododd yr Athro McAllister ei bod yn bwysig bod materion o ran rhywedd ac amrywiaeth yn cael eu cynnwys ym mhopeth rydym yn ceisio ei wneud i greu Senedd

	addas at y diben yng Nghymru. Mae ymgorffori hawliau ynghylch cydraddoldeb ac amrywiaeth mewn diwygio sefydliadol yn hanfodol gan ei fod yn gwneud y sefydliadau perthnasol yn llai tebygol o fod yn wahaniaethol. Mae rhaglen ddiwygio bresennol y Senedd yn gyfle pwysig i arwain y byd ac mae'n hanfodol i gwotâu rhyw gael eu hymgorffori yn hynny. Mae'r Athro McAllister yn falch o weld argymhellion y Panel Arbenigol yn cael eu hailadrodd i raddau helaeth gan y Pwyllgor Bowden, a bod yr argymhellion hyn bellach wedi'u cymeradwyo gan y Pwyllgor Diben Arbennig. Mae hi'n gwbl gefnogol o'r camau i ehangu'r Senedd i 96 o Aelodau i fynd i'r afael â materion o ran gwaith craffu ac atebolrwydd, gan gynnwys cwotâu rhywedd integredig. Fodd bynnag, roedd dewis system etholiadol cynrychiolaeth gyfrannol â rhestrau caeedig yn destun siom, er bod integreiddio cwotâu i'r system hon yn gymharol syml. O ran materion posibl yn ymwneud â chymhwysedd deddfwriaethol i ddefnyddio cwotâu rhywedd, esboniodd yr Athro McAllister fod cyfle cyfartal yn fater sydd wedi'i gadw'n ôl tra bod etholiadau wedi'u datganoli. Mae'r Comisiwn yn ymwybodol o'r mater a bydd unrhyw ddatrysiad yn dibynnu ar ddiben y Bil a'r ffordd y caiff y polisi ei ddehongli, yn ogystal â'r cwestiwn a fyddai'r Goruchaf Lys neu Lywodraeth y DU am herio unrhyw gamau a gymerir yn y maes hwn. Fodd bynnag, dylid mynd ar drywydd deddfwriaeth cwota rhywedd beth bynnag sy'n digwydd, gan fod pethau y gellid eu gwneud i sicrhau nad yw'r gwaith o ddiwygio'r Senedd yn cael ei ohirio gan her gyfreithiol bosibl i ddeddfwriaeth ar gwotâu. Hefyd, mae'n rhaid i ni fanteisio ar y cyfle hwn i sicrhau nad yw nodweddion eraill yn cael eu gadael allan wrth inni fwrw ymlaen â'r gwaith o ddiwygio'r Senedd, ac mae'n rhaid i'r pleidiau ddeall bod yn rhaid iddynt gymryd amrywiaeth a chyfleoedd cyfartal ymhlith cynrychiolwyr o ddifrif ar sail wirfoddol yn ogystal â deddfwriaethol. Mae'r pethau eraill y dylid eu gwneud yn cynnwys gwella'r broses o gasglu data am ymgeiswyr - nid oes unrhyw gefnogaeth yn dod o gyfeiriad Llywodraeth y DU yn y maes hwn ar hyn o bryd, ond dylem barhau i ymgyrchu oherwydd mae angen y dystiolaeth arnom i ddangos pa mor anodd yw hi i fenywod a grwpiau ymylol gyrraedd swyddi etholedig. Mae galluogi aelodau etholedig i rannu swyddi hefyd yn bwysig. Mae'n rhaid gwneud mwy o waith yn y maes hwn, oherwydd nid yw'r anawsterau cysylltiedig yn anorchfygol. Wrth drafod gwaith y Comisiwn Annibynnol ar Ddyfodol Cyfansoddiadol Cymru, dywedodd yr Athro McAllister bod y Comisiwn wrthi'n cynnal ei ymarfer ymgysylltu cyntaf, ac y byddai'r gwaith hwn yn dod i ben erbyn diwedd mis Gorffennaf. Byddai rhagor o gyfleoedd ymgysylltu yn ddiweddarach yn y broses, ond anogwyd yn gryf ymgysylltu cynnar o safbwynt rhywedd ac amrywiaeth. Mae'r Athro McAllister a Chyd-gadeirydd arall y Comisiwn yn awyddus i sicrhau bod rhywedd ac amrywiaeth yn cael eu prif ffrydio i'r holl opsiynau cyfansoddiadol sy'n cael eu trafod a bod yr holl

	sefyllfaoedd posibl, o'r sefyllfa bresennol i annibyniaeth, yn cael eu gwerthuso o safbwynt rhywedd ac amrywiaeth. Mae'r Comisiwn ar fin lansio rhaglen o grantiau bach ar gyfer cydgynhyrchu (gwerth tua £5,000) ac mae'n gobeithio y byddai sefydliadau fel y rhai sy'n bresennol yng nghyfarfod y grŵp trawsbleidiol yn ystyried gwneud cais i hwyluso sgyrsiau â'r bobl y maent yn eu cynrychioli nad ydynt o bosibl yn bwriadu ymateb yn uniongyrchol i'r ymgynghoriad.
3	**Trafodaeth a chwestiynau gan y rhai a oedd yn bresennol** Diolchodd y Cadeirydd i'r Athro McAllister am y trosolwg defnyddiol o'r gwaith ar ddiwygio'r Senedd a gwaith y Comisiwn, cyn gwahodd sylwadau gan aelodau'r grŵp trawsbleidiol. Roedd sylwadau a chwestiynau niferus yr aelodau yn cynnwys y canlynol: Cyfeiriodd Patience Bentu at ddirymu penderfyniad Roe yn erbyn Wade yn yr Unol Daleithiau yn ddiweddar, a gofynnodd sut y byddai datblygiadau fel hyn yn effeithio ar ddiwygiadau cyfansoddiadol yng Nghymru. Dywedodd yr Athro McAllister y byddai'r Comisiwn yn edrych ar ddatganoli cyfiawnder, plismona, carchardai, y gwasanaeth prawf a gweinyddu cyfiawnder. Mae'n rhaid inni sicrhau bod menywod yn cael eu cynrychioli'n briodol ym mhob agwedd ar system farnwrol Cymru. Mae'n rhaid ymgorffori dimensiwn cydraddoldeb yn y system gyfiawnder yng Nghymru pe bai'n cael ei datganoli, ac mae'n anodd gweld sut y gellid parhau i wrthwynebu datganoli cyfiawnder oherwydd ei fod yn fater mor sylfaenol. Gofynnodd Jessica Laimann pa fath o dystiolaeth gan sefydliadau fyddai fwyaf defnyddiol ar gyfer yr ymgynghoriad. Er enghraifft, a allent ddarparu tystiolaeth ar eu hymgyrchoedd dros bolisïau blaengar yng Nghymru, gyda chefnogaeth eang yn y Senedd, ond sydd hefyd wedi bod yn destun pryderon ynghylch cymhwysedd datganoledig, fel cwotâu rhywedd ac amrywiaeth, rhannu swyddi neu ddeddfwriaeth flaengar ar hunaniaeth rhywedd? Dywedodd yr Athro McAllister y byddai gwybodaeth o'r fath yn ddefnyddiol gan fod y Comisiwn yn canolbwyntio ar wneud y cysylltiadau rhwng gwaith sefydliadau cydraddoldeb ac amrywiaeth yng Nghymru a'r setliad datganoli presennol i nodi lle'r oedd y gwendidau. Gofynnodd Jane Dodds AS pa sicrwydd y mae'r Comisiwn wedi'i gael y byddai ei argymhellion yn cael eu derbyn. Dywedodd yr Athro McAllister fod y Comisiwn yn wahanol i bwyllgorau'r Senedd oherwydd ei fod yn gwbl annibynnol. Nid oes gan Lywodraeth Cymru unrhyw reolaeth dros ei waith, mae'n cynnwys cynrychiolwyr o bob plaid ac mae effaith cyflawni polisïau yn bwysig iawn. Er na allant warantu y bydd pobl yn gwrando ar yr argymhellion, mae'n hollbwysig parhau'n gadarnhaol a "chadw llygad ar y bêl" - gall Cymru fod ar flaen y gad wrth lunio ei dyfodol cyfansoddiadol. Gall y

	sefyllfa newid yn gyflym iawn ac mae'n rhaid i ni fod yn barod. Bydd newid yn digwydd yn y pen draw, yn union fel y gwnaeth wrth ddiwygio'r Senedd. Gofynnodd Rhianydd Williams sut y gallwn sicrhau bod ein gwaith cyfansoddiadol yn addas ar gyfer y dyfodol, heb ddibynnu ar i ba raddau y mae Llywodraethau'r dyfodol yn ymrwymo i ddatganoli. Gofynnodd hefyd sut y gallwn ddiogelu ymgeiswyr o gefndiroedd sydd heb gynrychiolaeth ddigonol ar hyn o bryd i'w hamddiffyn rhag aflonyddu a chamdriniaeth. Bu diffyg gorfodi mewn gweithleoedd mewn perthynas â deddfwriaeth gadarnhaol fel dyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus. Ymatebodd yr Athro McAllister fod yn rhaid casglu rhagor o dystiolaeth ar hawliau cyflogaeth, a bod datblygiadau diweddar o ran streiciau yn dangos y broblem allweddol sy'n wynebu Cymru, o gofio bod gennym systemau cyfansoddiadol cymharol wan. Fod bynnag, mae'n rhaid hefyd newid agweddau ac ymddygiad i ddangos parch at Lywodraethau a Seneddau etholedig a'u trin yn gyfartal. Mae'n rhaid ymgorffori gwaith craffu, cydweithredu ac ymgynghori fel egwyddorion da ar gyfer cysylltiadau rhynglywodraethol a bydd lle amlwg i'r mater hwn yn nhrafodaethau'r Comisiwn. Ychwanegodd Sarah Rees nad oes unrhyw gymorth o gwbl ar gael i ymgeiswyr sy'n wynebu cam-drin ac aflonyddu ar-lein, hyd yn oed pan mae hyn yn rhoi eu teuluoedd a'u plant mewn perygl. Awgrymodd Catherine Fookes y gallai fod yn ddefnyddiol nodi safbwynt y grŵp trawsbleidiol drwy gyflwyno ymateb ar y cyd i'r ymgynghoriad. Roedd yr aelodau eraill yn cytuno â hyn. Tynnodd Abigail Thomas sylw at bwysigrwydd data am amrywiaeth, gan ychwanegu y dylai cyhoeddi'r data hyn fod yn orfodol a bod yn rhaid i bleidiau gael strategaethau amrywiaeth mandadol yn eu lle. Pwysleisiodd Alison Parken yr angen am dystiolaeth ar gyfyngiadau'r setliad datganoli presennol, gan gynnwys y materion rydym yn galw iddynt gael eu datganoli. Er enghraifft, mae diffyg rheolaeth dros ddeddfwriaeth ynghylch lles, cyflogaeth a chydraddoldeb yn rhwystr gwirioneddol sy'n ein hatal rhag gwneud cynnydd dros fenywod yng Nghymru. Nododd y Cadeirydd bwysigrwydd y ffordd y mae polisïau yn effeithio ar ein bywydau o ddydd i ddydd, fel y camau i lastwreiddio'r Ddeddf Hawliau Dynol. Dywedodd Sioned Williams AS nad oedd digon o amser ac ystyriaeth wedi'u rhoi i arferion yn y gweithle fel rhannu swydd, a bod yn rhaid i wleidyddiaeth fod yn ymatebol i fenywod a'u cyfrifoldebau. Hefyd, mae'n bwysig deall cwotâu rhywedd fel terfyn isaf ac nid nenfwd. Pwysleisiodd Megan Thomas rôl y pwysau ariannol y mae pobl yn eu hwynebu wrth sefyll am swydd etholedig. Dangosodd profiad Anabledd Cymru gyda'r cynllun Mynediad at Swydd Etholedig fod cyfran sylweddol o'r ymgeiswyr yn fenywod anabl,

	heb o reidrwydd dargedu'r grwpiau hyn yn benodol. Mae hyn yn dangos bod rhwystrau ariannol yn arbennig o berthnasol i fenywod sy'n wynebu gwahaniaethu croestoriadol. Gallai cyfuniad o gwotâu a chymorth ariannol penodol - er enghraifft, ar gyfer gofal plant a threuliau sy'n gysylltiedig â namau - gael effaith fawr ar gynrychiolaeth yn y Senedd. Awgrymodd y Cadeirydd fod cysylltiad rhwng y pwyntiau a wnaed ar ddiwygio'r Senedd a diwygio cyfansoddiadol. Mae arnom angen mwy o bwerau datganoledig ac amrywiaeth i sicrhau y gellir craffu'n ddigonol ar y pwerau hynny sydd wedi'u datganoli. Tynnodd Sarah Rees sylw at yr ychydig o gynnydd sydd wedi'i wneud ar dlodi plant, sy'n gysylltiedig â'r materion sy'n effeithio ar fenywod a materion cydraddoldeb, ac sy'n parhau'n broblem fawr yng Nghymru. Ychwanegodd Keira Evans fod tlodi yn broblem enfawr, yn enwedig i fenywod traws sy'n gorfod talu am feddyginiaeth a llawdriniaeth nad yw'r GIG bob amser yn talu amdanynt. Un o'r prif resymau am hyn oedd bod y cymhwysedd dros les wedi'i gadw'n ôl gan San Steffan. Mae'r ffaith bod Credyd Cynhwysol yn cael ei dalu i mewn i gyfrif banc un aelod o aelwyd yn unig yn achosi problemau mawr hefyd. Mae hyn yn cadw pobl o leiafrifoedd rhywedd mewn sefyllfa beryglus iawn. Pwysleisiodd hefyd faterion sy'n gysylltiedig â phlismona a ffoaduriaid. Mae gan Gymru ei heddluoedd ei hun ond nid ydym bob amser yn gallu dewis sut y maent yn cael eu rheoli. Ni all Cymru fod yn genedl noddfa go iawn tra bod San Steffan yn gyfrifol am y llwybrau ceisio lloches. Dywedodd Patience Bentu ei bod yn hollbwysig meddwl am fodelau a strwythurau a fydd yn arwain at gydraddoldeb. Un peth sydd wedi llwyddo'n rhyngwladol yw'r system gwotâu, ac nid yw'n ymddangos bod unrhyw opsiwn amgen sy'n gredadwy ar gael ar hyn o bryd. Awgrymodd y gallai'r grŵp trawsbleidiol wahodd arweinwyr y pleidiau i ateb y cwestiwn hwn unwaith eto: os nad ydynt yn cefnogi cwotâu, pa ddatrysiadau amgen sydd ganddynt i'w cynnig?
4	**Y wybodaeth ddiweddaraf gan y Grŵp Menywod yn Ewrop (Cymru) - (Jackie Jones)** Rhoddodd yr Athro Jackie Jones y wybodaeth ddiweddaraf drwy fideo, gan nodi'r materion a ganlyn: • Mae'r digwyddiadau o ddiddordeb sydd ar y gorwel yn cynnwys Cynhadledd Cyflog Anghyfartal ym Mrwsel ar 3 a 4 Tachwedd, yn ogystal â Digwyddiad Adennill Eich Gofod yn ystod Euro Pride yn Serbia rhwng 14 a 18 Medi; • pasiodd Senedd Ewrop benderfyniad ar effaith y rhyfel yn Wcráin ar fenywod ac ar fygythiadau byd-eang i'r hawl i erthyliad; • roedd y Pwyllgor ar Hawliau Menywod a Chydraddoldeb Rhywiol wedi cynnal pleidlais gychwynnol ar gyfarwyddeb ar fenywod ar fyrddau cwmnïau, a oedd bellach yn mynd yn ei blaen ar ôl iddi gael ei rhwystro am nifer o flynyddoedd, gan gynnwys gan Lywodraeth y DU;

	• cyhoeddiadau newydd: Cynllun gwrth-fasnachu mewn perthynas â'r bobl sy'n ffoi rhag y rhyfel yn Wcráin; adroddiadau newydd ar fenywod mewn tlodi ac ar wahaniaethu croestoriadol, a fydd yn greiddiol i waith deddfwriaethol a pholisi yn yr Undeb Ewropeaidd yn y dyfodol; a map trywydd ar gyfer gweithredu'r Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Rhywiol; • y Weriniaeth Tsiec sydd bellach yn llywyddu Cyngor yr Undeb Ewropeaidd, gan gymryd yr awenau oddi wrth Ffrainc; • mae Wcráin a Moldova bellach wedi gwneud ceisiadau i ymuno â'r UE, a fydd yn arwyddocaol o ran polisïau cydraddoldeb rhywiol a masnachu mewn pobl; • mae'r Comisiwn Ewropeaidd wedi cynnig cyfarwyddeb ddrafft ar ddod â thrais yn erbyn menywod a merched i ben; • mae Llywodraeth y DU wedi cyhoeddi ei bod wedi cadarnhau Confensiwn Istanbwl ym mis Gorffennaf, ond nodwyd amheuon ynghylch hawliau menywod mudol; • 2022 oedd Blwyddyn Ewropeaidd Ieuenctid, gyda sawl digwyddiad yn cael ei gynnal, gan gynnwys digwyddiad Cymru Dros Ewrop ar 30 Mehefin ar raglen Erasmus; ac • yng ngoleuni'r gwariant cynyddol ar filitareiddio, mae'n rhaid cadw llygad barcud ar gydraddoldeb rhywiol ac effaith rhyfel ar fenywod a merched yn yr Undeb Ewropeaidd ac yn y DU.
5	**Unrhyw fater arall** Awgrymwyd y gallai'r cyfarfod nesaf drafod cyllidebu ar sail rhyw. Cytunwyd hyn gan yr aelodau.
6	*Cloi*